

УДК 342:659

КОРЖ І.Ф., доктор юридичних наук, с.н.с., завідувач наукової лабораторії
НДІ інформатики і права НАПрН України.

ОПЕРАБЕЛЬНІСТЬ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ОЗНАКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕМОКРАТІЇ

Анотація. В даній статті досліджується питання про операбельність нормативно-правової інформації. Мова йде про вільний, гарантований і безоплатний доступ громадян до нормативно-правової інформації органів публічної влади з метою її збору, обробки, зберігання, захисту, поширення та використання як в інтересах суспільства, так і у своїх власних, а також напрацювання та направлення пропозицій публічним органам для розгляду і прийняття рішення. Розкрито принципи доступу до згаданої інформації, а також види матеріальних носіїв даної інформації. Робиться висновок, що для забезпечення операбельності нормативно-правової інформації є необхідним створення в державі консолідованої системи нормативно-правової інформації, яку доцільно створити на базі веб-порталу “Законодавство” Верховної Ради України, оскільки в ньому сконцентровано майже усі нормативно-правові акти держави та міжнародні акти, за виключенням нормативно-правових актів регіональних публічних органів. Зазначене спроможне забезпечити дієву участь громадян в управлінні державними справами.

Ключові слова: матеріальні носії інформації; нормативно-правові акти; нормативно-правова інформація; операбельність; принципи; управління державними справами.

Summary. This article discusses the issue of operability of regulatory information. This refers to free, guaranteed and chargeless access of citizens to the regulatory and legal information of public authorities in order to collect, process, store, protect, disseminate and use both in the interests of society and in their own, as well as develop and send proposals to public authorities for consideration and decision. Discloses the principles of access to this information, as well as the types of material carriers of this information. It is concluded that in order to ensure the operability of regulatory information, it is necessary to create a consolidated system of regulatory information in the state, which is advisable to create on the basis of the Legislation web portal of the Verkhovna Rada of Ukraine, since almost all the regulatory legal acts of the state and international acts, with the exception of regulatory legal acts of regional public bodies. The above can ensure the effective participation of citizens in the management of public affairs.

Keywords: material information carriers, regulations, regulatory information, operability, principles, management of public affairs.

Аннотация. В данной статье рассматривается вопрос об операбельности нормативно-правовой информации. Речь идет о свободном, гарантированном и безвозмездном доступе граждан к нормативно-правовой информации органов публичной власти с целью ее сбора, обработки, хранения, защиты, распространения и использования как в своих, так и в интересах общества, а также выработки и направления предложений публичным органам для рассмотрения и принятия решения. Раскрыты принципы доступа к данной информации, а также виды материальных носителей данной информации. Делается вывод, что для обеспечения операбельности нормативно-правовой информации необходимо создание в государстве консолидированной системы нормативно-правовой информации, которую целесообразно создать на базе веб-портала “Законодательство” Верховной Рады Украины, поскольку в нем сконцентрировано почти все нормативно-правовые акты государства и международные акты, за исключением нормативно-правовых актов региональных публичных.

Ключевые слова: материальные носители информации, нормативно-правовые акты, нормативно-правовая информация, операбельность, принципы, управления государственными делами.

Постановка проблеми. Одною з важливих ознак демократії є участь громадян в управлінні державними справами – участь у напрацюванні та прийнятті державних рішень. Зазначене досягається наявною можливістю для громадян оперувати публічною інформацією, якою є нормативно-правова інформація в органах публічної влади (міжнародні правові документи, нормативні правові акти центральних органів державної влади, регіональні нормативні правові акти та нормативні акти органів місцевого самоврядування). До нормативно-правової інформації відносять також нормативні акти локального правового регулювання, судові рішення Конституційного Суду і загальних судів, якими визнаються неконституційними і втрачають юридичну силу закони, підзаконні акти і договори, відповідні суспільні відносини.

Реалії нинішнього інформаційного суспільства стають дедалі потужнішим чинником впливу на організацію суспільного життя в будь-якій країні. А ступінь розвиненості демократії в суспільстві визначається тим, наскільки держава спроможна гарантувати та захищати громадянські, політичні, соціальні, економічні, культурні та інші права своїх громадян, а самим громадянам – займати активну політичну позицію, брати активну участь в управлінні державними справами.

Саме вільний доступ громадян до нормативно-правової інформації є тим показником, тим рівнем, ступенем їхньої можливої участі в напрацюванні відповідних державних рішень та здійснення контролю за ефективністю діяльності публічної влади. Фактично, право на інформацію є одним з найважливіших здобутків громадян на шляху до становлення демократичної держави, де реалізується ефективна участь громадян в управлінні країною і існує справжня підзвітність публічної влади.

Результати аналізу наукових публікацій Важливе місце в теоретичному осмисленні зазначеного питання належить працям Горового В., Пилипчука В., Почепцова Г., Довганя О., Золотар О., Фурашева В., Скулиша Є., Белякова К., Брижка В. та інших. Проте питання створення ефективного механізму належного забезпечення доступу громадян до нормативно-правової інформації є ключовою проблемою нинішнього часу в Україні, яка потребує подальшого дослідження.

Метою статті є визначення терміну “операбельність нормативно-правової інформації” в Україні, розкриття принципів доступу громадян до згаданої інформації, визначення сучасних видів матеріальних носіїв даної інформації та запропонування оптимальної системи для реалізації зазначеного.

Виклад основного матеріалу. Одною із вагомих ознак демократії є участь громадян країни в управлінні державними справами, як за запровадженої прямої, так і опосередкованої форми демократії. Як зазначено в статті 5 Конституції України [1], народ України здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. При цьому право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповано державою, її органами або посадовими особами; ніхто не може узурпувати державну владу.

Україна, яка після здобуття незалежності стала на шлях свого подальшого демократичного розвитку, за ці роки здійснила широкі і глибокі перетворення суспільного життя в країні. Публічною владою напрацьовуються та здійснюються заходи, що сприятимуть становленню громадянського суспільства, підвищенню рівня правової культури громадян, створенню умов для ширшої обізнаності громадян під час проведення діалогу з владою. Визначальною рисою сучасного розвитку України є заохочення громадян та їх об'єднань до активної участі у розвитку концепції прав людини і основоположних свобод та в їх захисті, використовуючи такі засоби, як національне і міжнародне право, оскільки права людини стають глобальним мірилом права.

Міжнародними стандартами в галузі прав людини і громадянина є загальновізнані принципи і норми міжнародного права, втілені у міжнародно-правових документах (у міжнародних договорах, документах недоговірнього характеру, у рішеннях міжнародних судів, зокрема Європейського суду з прав людини), до забезпечення яких прагне будь-яка цивілізована держава як член світового співтовариства. Тому міжнародно-правовими стандартами демократії є закріплені у міжнародному праві юридичні зобов'язання, авторитетно підтримувані орієнтири соціального і політичного розвитку [2, с. 84].

Основними документами, у яких знайшли втілення універсальні міжнародно-правові стандарти участі громадян в управлінні справами, є:

- Загальна декларація прав людини 1948 року [3];
- Міжнародний пакт про громадянські й політичні права 1966 року (підписаний УРСР 20 травня 1968 р.; ратифікований 19 жовтня 1973 р.; набув чинності для України 23 березня 1976 р.) [4];
- Резолюція (77) 31 Комітету Міністрів Ради Європи від 28 вересня 1977 р. [5];
- Всесвітня декларація місцевого самоврядування, прийнята XXVII Конгресом Міжнародної Спілки місцевої влади (МСМВ) 26 вересня 1985 р. в Ріо-де-Жанейро [6];
- Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [7];
- Європейська соціальна хартія [8] тощо.

Так в Загальній декларації зазначено, що кожна людина має право брати участь в управлінні своєю державою безпосередньо чи за посередництвом вільно обраних представників; що воля народу повинна бути основою влади уряду; ця воля повинна знаходити вираження в періодичних і нефальсифікованих виборах, що мають проводитися при загальному і рівному виборчому праві, шляхом таємного голосування або ж за допомогою інших рівнозначних форм, що забезпечують свободу голосування.

Також, відповідно до підсумкового Документа Копенгагенської наради Конференції з людського виміру ОБСЄ (1990 р.) [9], держави-учасниці поважають право своїх громадян брати участь в управлінні державою безпосередньо або через представників, що обираються ними вільно у ході чесного виборчого процесу (п. 6).

Продовженням дії міжнародних актів стало прийняття внутрішніх законодавчих актів, положення яких містили в собі адаптовані до внутрішніх реалій міжнародні правові норми у даній сфері, як то:

- Закон України “Про соціальний діалог в Україні” [10];
- Постанова Кабінету Міністрів України “Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики” [11];
- Указ Президента України “Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації” [12] тощо.

В Україні взаємодія інститутів громадянського суспільства з органами публічної влади відбувається у таких правових формах:

1. Участь інститутів громадянського суспільства в нормотворчій діяльності держави та місцевого самоврядування, яка забезпечується участю в розробленні та обговоренні проектів нормативно-правових актів.

2. Участь у правозастосовній діяльності держави, яка забезпечується шляхом повної або часткової передачі повноважень державних органів та органів місцевого самоврядування інститутам громадянського суспільства та громадського контролю.

Закріплення політичних прав і свобод громадян України на конституційному рівні є важливою гарантією їх здійснення. Але воно ще не забезпечує дотримання, використання

і захист цих прав у реальному політико-правовому житті. Тому необхідним є дослідження і вдосконалення всіх конституційно-правових гарантій та механізму реалізації права участі громадян в управлінні державними справами, за відсутності яких усілякі права і свободи людини залишаються в теорії. Для практичної реалізації будь-якого суб'єктивного права важливо не тільки записати й урочисто проголосити норму про відповідне право в Конституції, але й докласти зусиль для того, щоб люди її засвоїли, щоб її виконання підкріплювалося системою реальних конституційно-правових гарантій, напрацювання відповідного законодавчого механізму їх реалізації та забезпечення.

Таким чином, відсутність чи неналежне забезпечення законодавчого врегулювання певних процедурних питань щодо здійснення громадянами їх конституційних політичних прав і свобод іноді призводить до того, що людина не може вирішити питання, які виникли у процесі їх реалізації. Саме чинне законодавство має утворювати ефективні механізми і гарантії їх реалізації. Тому права громадян, щодо їхньої участі в управлінні державними справами, конкретизуються й деталізуються в законодавстві – у законах України “Про громадські об'єднання”, “Про політичні партії в Україні”, “Про всеукраїнський референдум”, “Про державну службу”, “Про звернення громадян” тощо [2, с. 85].

Органи держави мають організаційно забезпечувати можливість здійснення права громадян України на участь в управлінні шляхом нормотворення, правозастосування, правоохоронної (правозахисної) діяльності. В організаційному забезпеченні реалізації цього права визначальною є діяльність не тільки державних органів і посадових осіб, але й органів місцевого самоврядування, політичних партій та громадських організацій.

Таким чином, реалізація права громадян України брати участь в управлінні державними справами – це процес (а зрештою, і результат) втілення конституційно-правових норм про зазначене право у практичну діяльність. Її ефективність багато в чому залежить від чіткого конституційного механізму реалізації таких норм в діяльності суб'єктів державно-правових відносин. Політичне і практичне значення реалізації цього права полягає в тому, що саме в реалізації це стрижневе політичне право набуває реальності, а отже, й дійсної соціально-політичної цінності.

З огляду на зазначене, важливим фактором для реалізації згаданого має бути належна операбельність нормативно-правової інформації. *Під операбельністю нормативно-правової інформації в даному дослідженні слід розуміти, що в разі вільного, гарантованого, безоплатного доступу громадян до нормативно-правової інформації органів публічної влади, забезпечується ефективний і повний її збір, обробка, зберігання, захист, поширення та використання як у своїх, так і в інтересах суспільства, напрацювання та направлення пропозицій до неї публічним органам для розгляду і прийняття рішення щодо них.*

Згадане право для громадян гарантується частиною другою статті 34 Конституції України [1], в якій зазначено, що “Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір”. Зазначене знайшло своє продовження і реалізацію у відповідності зі статтею 5 Закону України “Про інформацію” [13], що “кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів”.

Цей закон закріплює основні принципи інформаційних відносин, а саме:

- гарантованість права на інформацію;
- відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією;
- достовірність і повноту інформації;

- свободу вираження поглядів і переконань;
- правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації;

- захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя.

У свою чергу Закон України “Про доступ до публічної інформації” [14] визначає порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації:

- яка перебуває у володінні суб’єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом;

- що становить суспільний інтерес.

Відповідно до статті 1 згаданого Закону “під публічною інформацією розуміється відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб’єктами владних повноважень своїх обов’язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб’єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом”.

Таким чином, нормативно-правова інформація, яка створюється в органах публічної влади і там же формалізується, є публічною інформацією, доступ до якої гарантується Конституцією і законами України, і яка не передбачає ніяких обмежень у доступі до неї, чи то у процесі її напрацювання (створення) чи після завершення даного процесу, за виключенням нормативно-правової інформації, створеної виключно в інтересах національної безпеки (акти з обмеженим доступом), а також у процесі здійснення негативної правотворчості Конституційним Судом України (напрацювання рішень).

Під вільним доступом до згаданої інформації потрібно розуміти забезпечення державою максимально швидкого доступу до місць знаходження (зберігання) нормативно-правової інформації за допомогою створених державою у достатній кількості інформаційно-комунікаційних систем і мереж, а також інших засобів оприлюднення, зберігання та передачі нормативно-правової інформації.

Щодо гарантованого права доступу до нормативно-правової інформації, то вище згадувалися відповідні норми Конституції та законів України.

Важливим є принцип безоплатного доступу до згаданої інформації. Тут варто згадати положення статті 68 Конституції України, що “кожен зобов’язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності”. Це означає, що держава має створити усі умови для доступу до нормативно-правових актів кожної особи в країні. Тобто, створити такі умови, щоб будь-яка особа мала змогу ознайомитися з нормативно-правовою інформацією. Зазначене досягається безоплатністю доступу до згаданої інформації, хоч і не виключає наявності оплачуваного механізму доступу до неї. Однак, принциповим є те, що поставлена державою вимога щодо обов’язку дотримання кожним положень законів, має доповнюватися обов’язком держави забезпечити відповідні умови для доступності цих актів громадянам.

Зазначені умови держава може створити лише шляхом створення національної консолідованої системи нормативно-правових актів, що дозволить громадянам України з будь-якого місця в Україні зайти в неї і отримати необхідну для них нормативно-правову інформацію. На нашу думку, найбільш оптимальною може стати система, створена на базі веб-порталу “Законодавство” Верховної Ради України. В ньому сконцентровано майже усі нормативно-правові акти країни та міжнародних актів, за виключенням нормативно-правових актів регіональних публічних органів.

Зазначені і розглянуті принципи щодо вільності, гарантованості та безоплатності доступу до нормативно-правової інформації створюють передумови для її опрацювання, а також напрацювання та направлення пропозицій до неї публічним органам для розгляду і прийняття рішення по ним. Насамперед, це має здійснюватися з метою залучення громадян до участі в управлінні державними справами, надання можливості для їх вільного доступу до інформації про діяльність органів виконавчої влади, а також забезпечення гласності, відкритості та прозорості діяльності зазначених органів. Проведення консультацій з громадськістю має сприяти налагодженню системного діалогу органів виконавчої влади з громадськістю, підвищенню якості підготовки рішень з важливих питань державного і суспільного життя з урахуванням громадської думки, створенню умов для участі громадян у розробленні проектів таких рішень [2, с. 86].

Поряд із зазначеною формою участі громадян в управлінні державними справами, відносно новою такою формою є електронна петиція, як різновид звернення громадян до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення.

Також прикладом нових форм політичної участі громадян є залучення їх не тільки до формування вищих органів державної влади, але й до розробки законопроектів, вироблення і реалізації проектів державних політичних та управлінських рішень. Саме операбельність нормативно-правової інформації забезпечує функціонування таких нових форм участі громадян в управлінні державними справами, дозволяє на підставі отриманої інформації напрацьовувати та направляти пропозиції до неї відповідним публічним органам, тобто до проектів нормативно-правових актів, і загалом контролювати діяльність публічних органів держави, щоб вони діяли в інтересах усього суспільства.

Важливим при цьому є те, щоб нормативно-правова інформація була отримана у форматі та на носіях, зазначених і максимально зручних для її обробки отримувачем інформації. Зазначене напрочуд ефективно впливає на операбельність інформації, що, у свою чергу, на торжество безпосередньої (прямої) демократії, що особливо є актуальним для України, оскільки сприяє оперативному, з мінімум затрат часу, зусиль, фінансів опрацюванню отриманої інформації, виключає необхідність отримання додаткової інформації і дозволяє вирішити необхідні завдання. Це є дуже важливим в сучасних умовах, особливо в частині організації і проведення органами виконавчої влади консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики.

Проведення консультацій з громадськістю має сприяти налагодженню системного діалогу органів виконавчої влади з громадськістю, підвищенню якості підготовки рішень з важливих питань державного і суспільного життя з урахуванням громадської думки, створенню умов для участі громадян у розробленні проектів таких рішень. Консультації з громадськістю мають проводитися з питань, що стосуються суспільно-економічного розвитку держави, реалізації та захисту прав і свобод громадян, задоволення їх політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. Результати проведення консультацій з громадськістю мають враховуватися органом виконавчої влади під час прийняття остаточного рішення або в подальшій його роботі, так само як і органами місцевого самоврядування.

Операбельність отриманої інформації можливе за наявності певних умов, тобто, за умови відповідності її певним критеріям (якісним ознакам, принципам), таким як:

– адекватність, тобто відповідність (за допомоги отриманої інформації) образу реального об'єкта, явища чи процесу;

– вірогідність (достовірність), тобто така, яка віддзеркалює реальну дійсність. Тільки на основі достовірної інформації можна діяти відповідно до ситуації. Якщо інформація застосовується для прийняття важливих рішень, її достовірність ретельно перевіряється. Якщо інформація спотворюється навмисно, якщо намагаються спровокувати когось на неправильні дії, то така навмисно спотворена інформація називається дезінформацією;

– своєчасність (актуальність), тобто важливість на час її отримання. Затримка в одержанні інформації гальмує прийняття рішень, а спиратися на застарілу інформацію так само небезпечно, як і на недостовірну. Ефективність протидії стихійним лихам, правильність економічних і стратегічних рішень, якість керування швидкоплинними процесами, успіх відповідних операцій у першу чергу залежать від своєчасності отримання інформації;

– об'єктивність, тобто неупередженість, незалежність інформації від волі чи бажання надавача інформації;

– повнота, за чого інформацію можна вважати повною, якщо її достатньо для розуміння та прийняття по ній рішення. Неповнота інформації може бути причиною помилкового оцінювання ситуації й неправильного вибору дій, а в результаті призвести до поразки, економічних збитків, марних витрат часу тощо;

– цінність (корисність), що вимірюється користю, яку спроможна принести інформація її одержувачу для досягнення поставленої мети. Некорисна інформація, тобто така, яка є зайвою або надлишковою, називається шумом. Корисність інформації залежить від наявних потреб. Одна й та сама інформація за одних обставин може бути корисною, за інших – шумом; для одного споживача вона є зайвою, для іншого – цінною. Таким чином, межа між корисною інформацією та шумом є умовною. У технічних системах під шумом розуміють вплив сторонніх факторів, перш за все випадкового, природного характеру, на роботу системи;

– доступність, яка визначається здатністю одержувача до сприйняття отримуваної інформації;

– зрозумілість, що означає, що вона є доступною для цілком ясного й однозначного її усвідомлення тому, для кого призначається. Тільки зрозуміла інформація має реальну цінність. Зрозумілість інформації є вкрай необхідною, якщо це стосується “букви закону”, правил безпеки життєдіяльності, важливих повідомлень, наказів. Найціннішу інформацію потрібно намагатися отримати як найзрозуміліше і найбільш стисло, тобто в лаконічних і вивірених формулюваннях, а також в образній формі.

Іноді потрібно, щоб інформація була зрозуміла тільки конкретному адресату. У таких випадках її шифрують, тобто перетворюють за певним правилом. Щоб скористатися зашифрованою інформацією, необхідно знати це правило – ключ шифру.

Як вже зазначалося, важливою є форма отримання нормативно-правової інформації. На сьогоднішній день вона визначається видом інформації і характером носія інформації.

Існують наступні види інформації:

- цифрова;
- текстова;
- графічна;
- звукова;
- складна.

У свою чергу носії згаданої інформації є наступні:

- паперові;
- фотографічні;
- електромагнітні, включаючи оптичні.

Нині найбільш поширеними способами збереження нормативно-правової інформації на носіях є магнітний, оптичний та гібридний – магнітооптичний. Вони набагато ефективніші паперових [15].

Висновки.

Реальна участь громадськості в управлінні державними справами значною мірою залежить від відкритості і прозорості функціонування публічної влади, від реальної можливості здійснення громадськістю належного контролю за їхньою діяльністю. Зазначене досягається шляхом забезпечення належного доступу громадян до публічної інформації, її обробки та напрацювання відповідних пропозицій до неї. Саме створення належних умов для операбельності згаданої інформації, тобто ефективної її обробки, дозволяє напрацювати відповідні пропозиції до управлінських рішень та до стану підвищення ефективності функціонування публічних органів держави. Реалізовуватися зазначене має за певними критеріями (якісним ознаками, принципами), а інформація має отримуватися і оброблятися на відповідних матеріальних носіях, що дозволяє зазначену обробку інформації здійснити ефективно і забезпечити її призначення, застосування та використання.

Використана література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.96 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Корж І.Ф. Правова безпека сфери доступу громадян до управління державними справами. *Інформація і право*. № 4(31)/2019. С. 83-90.
3. Загальна декларація прав людини: Резолюція 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.48 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. С.89.
4. Міжнародний пакт про громадянські й політичні права від 16.12.66 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 14.10.2020).
5. Про захист особи відносно актів адміністративних органів: Резолюція (77) 31 Комітету Міністрів Ради Європи від 28.09.77 р. URL: <http://uchebana5.ru/cont/2458299-p78.html> (дата звернення: 03.10.2020).
6. Всесвітня декларація місцевого самоврядування: URL: https://pidruchniki.com/15931106/pravo/vsesvitnya_deklaratsiya_mistseвого_samovryaduvannya (дата звернення: 03.10.2020).
7. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.07.97 р. № 97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст. 263.
8. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої): Закон України від 14.09.06 р. № 137-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 43. Ст. 418.
9. Документ Копенгагенської наради Конференції з людського виміру ОБСЄ від 29.06.90 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_082 (дата звернення: 05.09.2019).
10. Про соціальний діалог в Україні: Закон України від 23.12.10 р. № 2862-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 28. Ст. 255;
11. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.10 р. № 996. *Урядовий кур'єр*. 2010. № 211 (11 лист.);
12. Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації: Указ Президента України від 24.03.12 р. № 212/2012. *Урядовий кур'єр*. 2012. № 65 (10 квіт.).

---

13. Про інформацію: Закон України від 02.10.92 р. № 2657-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.

14. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.11 р. № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.

15. Вступ. Інформація та інформаційні процеси. URL: https://kafinfo.org.ua/files/Informatuka_10_11/Glava_1_1.pdf (дата звернення: 01.11.2019).

~~~~~ * * * ~~~~~
